

STATSRÅDETS
SVENSKA
SPRÅKNÄMND

Språkråd

Rapport från nämndens språkvårdsprojekt	3
Nytt på nämndens webbplats	4
Klarspråk vinner terräng över alla gränser	5
Legaldefinitioner – hjälp eller stjälp?	7
Språkliga initiativ på Åland och i Sverige:.....	11
Ett nytt språkråd slår vakt om svenskan på Åland	11
I Sverige ska svenskan värnas i lag.....	11
In memoriam P.E. von Bonsdorff	13

Statsrådets svenska språknämnd finns på adressen

www.vnk.fi/spraknamnden

På webbplatsen finns information om nämnden och om dess verksamhet och sammansättning. Där hittar du också alla nummer av Språkråd från och med Språkråd 1/2001 i pdf-format.

Förhandsinfo om läsarenkät

I samband med nästa nummer av Språkråd kommer vi att genomföra en läsarenkät. Vi vill med den få reda på vad läsarna tycker om Språkråd för att vi bättre ska kunna svara mot aktuella behov.

Svensk-finskt översättarseminarium

Det traditionella men nyskapande seminariet hålls i år i Saltsjöbaden på Vår Gård strax utanför Stockholm den 11–12 september. Anmälning senast den 20 juni 2008. Läs mer på www.su-ru.com.

Redaktör: Marika Paajanen

Ombrytning: Anja Järvinen

Kopiering: Statsrådets kansli, upplaga 1 340 ex

Kontaktinformation:

Statsrådets svenska språknämnd

Statsrådets translatorsbyrå

PB 23, 00023 STATSRÅDET

spraknamnden@vnk.fi

Tfn sekreteraren (09) 1602 2113, fax (09) 1602 4010

RAPPORT FRÅN NÄMNDENS SPRÅKVÅRDSPROJEKT

SPRÅKVÅRDSTIPS

Statsrådets svenska språknämnd ordnade hösten 2007 ett språkvårdsprojekt med språkkonsulten Barbro Ehrenberg-Sundin från Sverige som expert (Språkråd 2 och 3/2007). I samband med projektet beslutade nämnden att ge projektets resultat en så stor spridning som möjligt. Den här artikeln med språkvårdstips är den andra i ordningen. Den första ingick i Språkråd 1/2008.

UNDBIK DUBBLA NEGATIONER

Dubbla negationer kan ofta vara svåra att tolka. Undvik sådana, även om den finska texten har dubbla negationer.

Textexempel:

- 1 I reglementet får det bestämmas att en sådan andel i samfällid skog som understiger ett visst andelstal *inte får överlåtas, om inte överlåtelserna gäller* delägarfastighetens hela andel i den samfällida skogen *eller mottagaren av överlåtelserna är* delägarlaget eller någon annan delägare i den samfällida skogen.
Hellre: I reglementet får det bestämmas att en sådan andel i samfällid skog som understiger ett visst andelstal *bara får överlåtas om överlåtelserna gäller* delägarfastighetens hela andel i den samfällida skogen *eller om mottagaren av överlåtelserna är* delägarlaget eller någon annan delägare i den samfällida skogen.
- 2 Ett beslut i en fråga som avses i 1 mom. 11–15 punkten *är inte giltigt, om inte* minst två tredjedelar av de avgivna rösterna biträtt beslutet, och ett beslut som gäller ett ärende enligt 1 mom. 15 a- och 16 punkten *är inte giltigt om inte* minst tre fjärdedelar av de avgivna rösterna biträtt beslutet.
Hellre: Ett beslut i en fråga som avses i 1 mom. 11–15 punkten *är giltigt bara om* minst två tredjedelar av de avgivna rösterna biträtt beslutet, och ett beslut som gäller ett ärende enligt 1 mom. 15 a- och 16 punkten *är giltigt bara om* minst tre fjärdedelar av de avgivna rösterna biträtt beslutet.
- 3 Vid mötet *kan beslut inte fattas* i ärenden som nämns i 23 § eller i liknande ärenden, *om inte* detta har nämnts i möteskallelsen.
Hellre: Vid mötet *kan beslut fattas* i ärenden som nämns i 23 § eller i liknande ärenden *bara om* detta har nämnts i möteskallelsen.

SKAPA SAMBAND I TEXTEN

En text med dålig textbindning blir hackig och svår att få grepp om. Bra textbindning åstadkommer man bland annat med genomtänkt textbyggnad och med sambandsord som visar hur olika delar av texten hänger ihop. Exempel på ord och uttryck som anger samband är *därför, alltså, således, dessutom, på samma sätt* och *å ena sidan/å andra sidan*.

Textexempel:

- 1 Klimatförändringen och globaliseringen ökar det ömsesidiga beroendet *mellan nationer och medborgare*. De världsomspännande utvecklingsfrågorna, den internationella säkerheten, flyktingskapet och utvandringen, Europeiska unionens utvidgning och det fördjupade europeiska samarbetet *påverkar även Finland*.
Knyt an till det som sägs sist i föregående mening, t.ex. så här: Klimatförändringen och globaliseringen ökar det ömsesidiga beroendet mellan nationer och medborgare. *Även Finland påverkas* av de världsomspännande utvecklingsfrågorna, den internationella säkerheten, flyktingskapet och utvandringen, Europeiska unionens utvidgning och det fördjupade europeiska samarbetet.

- 2 Uppgiften förutsätter samarbete mellan sakkunniga inom olika yrkesområden. Det har ansetts viktigt att i fängelserna anställa personer som avlagt examen inom andra yrkesområden.

Använd sambandsord: Uppgiften förutsätter samarbete mellan sakkunniga inom olika yrkesområden. Det har *därför* ansetts viktigt att i fängelserna anställa personer som avlagt examen inom andra yrkesområden.

- 3 Att *personalen* åldras och går i pension är en stor utmaning. På social- och hälsovårdens resultat och tjänsternas kvalitet *inverkar väsentligt kompetensen hos och storleken på den yrkeskunniga personalen*. Regeringen fäster stor vikt vid den nationella och regionala prognostiseringen av arbetskraftsbehovet. I social- och hälsovårdstjänsterna tryggas en tillräcklig yrkeskunnig personal genom arbetslivsinriktad utbildning, konkurrenskraftiga löner, utveckling av arbetets innehåll och fortbildning av arbetsledningen och möjligheter att utvecklas och att påverka sitt eget arbete.

Knyt an till första meningens tema och använd sambandsord i de följande meningarna, t.ex. så här: Att *personalen* åldras och går i pension är en stor utmaning. *Det minskar antalet yrkeskunniga med stor kompetens* inom social- och hälsovården, *något som* avsevärt påverkar resultatet och tjänsternas kvalitet. Regeringen kommer *därför* att fästa stor vikt vid den nationella och regionala prognostiseringen av arbetskraftsbehovet och *även* se till att behovet av yrkeskunnig personal tryggas. *Det sker* genom arbetslivsinriktad utbildning, konkurrenskraftiga löner, utveckling av arbetets innehåll och fortbildning av arbetsledningen. *De som arbetar inom social- och hälsovården ska ha* möjligheter att utvecklas och att påverka sitt eget arbete.

Ulla Lundsten

Statsrådets translatorsbyrå

NYTT PÅ NÄMNDENS WEBBPLATS

Nämndens webbplats finns på Internet på adressen www.vnk.fi. Klicka på *Organ och projekt* på den horisontella balken upptill och därefter på *Statsrådets svenska språknämnd* på balken till vänster. Webbplatsen har uppdaterats och kompletterats med nytt och nyttigt material och informationen är förhoppningsvis nu mer överskådlig och lättare tillgänglig.

Under rubriken Svenskt lagspråk i Finland (SLAF) finns nu handboken i pdf-format, något som våra SLAF-användare redan länge önskat. På samma sida finns det en förteckning över de korrigeringar som gjorts efter det att SLAF gavs ut 2004. Nästa version av SLAF är under arbete och väntas utkomma 2009. SLAF-ordlistan finns på ingångssidan under länken Ordlistor till höger.

Under Dokumentmallar bland länkarna till höger på ingångssidan finns mallar för spörsmålsgressen och statsrådets U-skrivelse. Under Rekommendationer finns de rekommendationer

som publicerats i Språkråd, och under Länkar finns en förteckning över nyttiga länkar. Dessutom finns det en länk till handboken Hallituksen esitysten laatimisohejeet (HELO; Anvisningar för utarbetande av regeringspropositioner), där du på sidorna 31–33 hittar standardrubrikerna för propositioner på svenska.

Under Språkråd, rubriken till vänster på ingångssidan, finns utöver alla nummer av Språkråd sedan 2001 också ordlistor som publicerats i Språkråd. En ny, mycket mer omfattande riksdagsordlista är under arbete och den utkommer på hösten. Vi återkommer med närmare information då.

Titta gärna in på webbplatsen och bekanta dig med det nya materialet. Vi hoppas att du kommer att ha nytta av det i ditt arbete.

Marika Paajanen

Statsrådets translatorsbyrå

KLARSPRÅK VINNER TERRÄNG ÖVER ALLA GRÄNSER

Klart språk var temat för Språkvårdsdagen på Hanaholmen i år. Vad som är klarspråk och hur klarspråkstänkandet har spritt sig över alla gränser beskrevs av Barbro Ehrenberg-Sundin, som i höstas var aktuell i ett finländskt språkvårdsprojekt som inkluderade riksdagen, justitieministeriet och statsrådets translatörsbyrå (se Språkråd 2/2007 och 3/2007).

Gunilla Garoff är översättare på statsrådets translatörsbyrå.

Tanken på klarspråk väcktes på 1970-talet i flera länder samtidigt. I Storbritannien var det konsumentrörelsen som drev frågan om ett klarare myndighetsspråk och i Sverige kom signalerna från riksdagen att regeringen nu måste ta itu med krångelspråket. I stället för myndigheternas byråkratspråk krävde man ett språk som medborgarna kunde läsa och förstå. Argumenten var att klart formulerade budskap i förlängningen leder till ökad demokrati och rättssäkerhet, ökad effektivitet och minskade kostnader. Med de argumenten har klarspråkskampen gått vidare och vunnit terräng genom åren – och det finns bevis på att argumenten varit hållbara.

Klarspråksarbetet började på högsta nivå

Klarspråksarbetet i Sverige inriktades först på att utmönstra svåra ord och långa krångliga meningar. Senare gick man djupare in på textstrukturen och analyserade texten i sin helhet. Ett klart och

enkelt språk är en god början men texten måste också ha relevant innehåll och ändamålsenlig struktur, vara överskådlig, ha rätt perspektiv och ton och ange tydliga samband. Först då kan kommunikationen mellan myndigheter och medborgare fungera bättre.

Det svenska klarspråksarbetet började på högsta nivå i Regeringskansliet i slutet av 1970-talet, då det anställdes särskilda språkexperter där med uppgiften att modernisera författningsspråket. Barbro Ehrenberg-Sundin anställdes 1980 då hon just avslutat sina studier på språkkonsultlinjen vid Stockholms universitet, och hon förde med sig tankar om att problem med begripligheten inte bara är en språkfråga. Så småningom satte man därför i gång att reformera vissa av Regeringskansliets texttyper, bl.a. propositionerna och skrivelserna till riksdagen. Texterna strukturerades om så att de blev mera resultatnriktade, dvs. gav svar på de frågor läsaren kunde tänkas ställa.

Riksdagen har senare följt Regeringskansliets exempel och övergått till en ny modell för utskotts- betänkanden som struktureras ungefär på samma sätt som propositionerna.

Nästa steg i klarspråksarbetet var myndigheternas texter. Regeringen inrättade Klarspråkgruppen och gav den i uppdrag att förmedla erfarenheterna från Regeringskansliets språkarbete till myndigheterna och på så sätt sprida textreformerna.

Klarspråksgruppens idoga arbete resulterade i konferenser, föreläsningar och informationsblad. En del av det material som togs fram har lagts ut på webbsidorna Klarspråk på sajten www.regeringen.se. Där är nu Regeringskansliets riktlinjer och handböcker tillgängliga för allmänheten. I materialet ingår även ett klarspråkstest som man kan testa texters begriplighet med. Materialet finns också på Språkrådets webbplats, ww.sprakradet.se, i och med att klarspråksverksamheten flyttats dit.

Krångelspråk kan vara dyrt

Samma krav på klarspråk har väckts på många håll i världen, klarspråksarbetet är gränslöst. Principerna för klarspråk är desamma oavsett språk. I Storbritannien har en motsvarighet till Klarspråksgruppen, National Consumer Council tillsammans med gräsrotskampanjen Plain English Campaign arbetat för medborgarens rätt att slippa krångelspråk. För att ge tyngd åt sina krav demonstrerade de engelska klarspråksgrupperna mot den brittiska förvaltningens krånligt formulerade blanketter. Demonstrationen ledde till resultat och en stor mängd blanketter granskades och gallrades ut ur den brittiska byråkratin. Vinsterna beräknades till många miljoner pund.

Från Storbritannien utgick också juristernas egen sammanslutning för klarspråk, Clarity, som arbetar för ett klart och enkelt juridiskt språk. I dagens läge har sammanslutningen medlemmar från mer än 30 länder, däribland Finland och Sverige.

Kravet gäller även EU-texter

Klarspråksbudskapet har även spritt sig inom EU. Under Storbritanniens ordförandeskap i EU tog de engelska översättarna initiativ till en kampanj mot EU:s krångelspråk under devisen Fight the Fog. Det har också ingåtts ett avtal om gemensamma riktlinjer för gemenskapslagstiftningens redaktionella kvalitet. I avtalet slås det fast att EU:s författningar ska skrivas för dem som tillämpar dem, och de ska vara klart, enkelt och exakt formulerade. Plain-language-experten Martin Cutts har gjort ett försök att förverkliga riktlinjerna och skrivit om ett EG-direktiv och en EG-förordning för att visa att klarspråksprinciperna också går att tillämpa på gemenskapens texter.

Ett världsomspännande arbete

Principerna för klarspråk är desamma världen över. Argumenten är också desamma: stärkt demokrati, ökad rättssäkerhet, ökad effektivitet i förvaltningen och minskade kostnader. När regeringen i Mexiko satsade på ett klarspråksprojekt enligt svensk modell för några år sedan lade den till ännu ett argument: klarspråk kan motverka korruptionen i landet. Hur projektet har lyckats kommer att utvärderas senare i år vid en plain-language-konferens i Mexiko.

Det finns många fler exempel som visar att klarspråksargumenten vinner terräng på hög nivå. Ett färskt sådant är från Sydafrika där regeringen anlidade erfarna plain-language-jurister från USA, Kanada och Australien för att formulera den nya konstitutionen enligt klarspråksprinciper. Beslutet motiverades med att om konstitutionen skrevs på "Plain English" skulle det underlätta och minska kostnaderna för att översätta den till de 11 officiella språken i Sydafrika.

Klarspråksarbetet går vidare

Barbro Ehrenberg-Sundin konstaterade att det långsiktiga klarspråksarbetet bär frukt. De flesta är överens om det, men bristen på pengar och tid i kombination med den låga prioritet språkfrågorna ofta har lägger hinder i vägen. Medan vi väntar på bevis och utvärderingar som visar på att klarspråk leder till ekonomisk vinst går arbetet vidare. För Barbro Ehrenberg-Sundins del är det ett klarspråkstest för domar som ska utvecklas närmast. Avsikten är att klarspråkstestet ska kunna användas i utbildning av domare.

 Gunilla Garoff
Statsrådets translatörbyrå

LEGALDEFINITIONER — HJÄLP ELLER STJÄLP?

Helena Palm, språkkonsult, terminolog och molekylärbiolog, var en av gästföreläsarna på Språkvårdsdagen på Hanaholmen. Hon deltog också i nämndens utvecklingsseminarium den 20 maj 2008, där hon höll en intressant föreläsning om definitioner i lagtext, s.k. legaldefinitioner. Hon har arbetat mycket med just dessa frågor, bl.a. tillsammans med institutioner och organ inom statsförvaltningen. I artikeln nedan sammanfattar hon sin presentation.

I talet om klarspråk i myndighetstexter glöms terminologin ofta bort – det enda som brukar framföras är att "svåra termer ska bort". Ett sådant tankesätt kan dock leda mer fel än rätt, eftersom termerna behövs för texternas tydlighets och stringens skull. Däremot är det viktigt att se över och arbeta med den terminologi som används, så att till exempel definitioner formuleras på ett entydigt och användbart sätt. En stor förbättringspotential på detta område finns i legaldefinitionerna. Här skulle en mer terminologiskt strukturerad syn på information vara ytterligare ett steg på "klarspråksvägen" mot tydligare och klarare lagtext.

Många lagar och andra styrande juridiska texter innehåller ett avsnitt med definitioner, legaldefinitioner. Dessa definitioners syfte är att precisera de företeelser som lagen behandlar och att vara bestämmande för språkbruket inom området. Tittar man närmare på definitionerna märker man dock att det är flera olika typer av information som gömmer sig i dem. Detta kan i värsta fall leda till att själva lagtexten blir onödigt svårläst, och dessutom finns en risk att vissa definitioner ställer till problem såväl i tolkningen av lagen som i användningen av "lagens termer" i andra texter än lagtext. Det händer till och med att människor inte vågar använda sin egen fackterminologi när lagstiftaren tagit in den i lagen och där definierat den på ett nytt och obekant vis. Det är också vanligt att man i text måste tillföra långa utredande stycken om vad en term står för i lagen till skillnad mot "i verkligheten" utanför lagen.

Helena Palm, terminolog vid Terminologisentrum TNC.

Kan terminologi tillföra något?

Den terminologiska definitionens syfte är ett annat än legaldefinitionens, nämligen att avgränsa det definierade begreppet mot relaterade begrepp, dvs. svara på frågan "Vad är det?". Den terminologiska definitionen bör därmed inte vara så insnävad att den bara gäller språkanvändningen i en specifik text. De båda definitionstyperna sammanfaller dock då och då, och väl fungerande legaldefinitioner är ofta i princip terminologiskt formulerade.

Jag menar därför att ett större inslag av terminologisk medvetenhet i utarbetandet av legaldefinitioner och medvetenhet om vad olika typer av information har för syfte skulle förbättra såväl legaldefinitionernas som lagtextens informationskvalitet och öka definitionernas användbarhet.

Olika typer av information i legaldefinitioner

Jag har grovt delat in de faktiska syften som legaldefinitionerna fyller i fyra grupper baserat på vilken typ av information som finns i dem:

- Precisering av ord
- Klassificering / "lagens tillämpning"
- Regel
- Terminologisk definition

Poängen med indelningen är att visa att det skulle bli tydligare om enbart den sista gruppen skulle kallas för definitioner och informationen som ryms i de övriga grupperna skulle flyttas till andra delar av lagen.

Precisering av ord

Ibland behöver man i lagtext använda ett uttryck i förkortad form eller utan att varje gång hänvisa till en noggrannare precisering. Därför är det vanligt att lagar innehåller formuleringar i stil med:

Med riksdagens lokaler avses i denna lag riksdags-, ledamots- och förvaltningshusen.
[Lag (1983:953) om säkerhetsskydd i riksdagen]

Preciseringar innehåller värdefull information, som måste specificeras i lagtexten. Jag vill därför inte invända något annat mot dem än att det sannolikt vore tydligare om de inte kallades definitioner, utan just preciseringar eller något liknande. På så sätt vore det enklare att se skillnad mellan dem och mer traditionella definitioner och därmed enklare att tolka lagtexten.

Klassificering / "lagens tillämpning"

Det är mycket vanligt att legaldefinitioner innehåller delar som specificerar lagens tillämpningsområden eller klassificerar till vilken grupp av företeelser en ny företeelse ska räknas:

cykel

1. Ett fordon som är avsett att drivas med tramp- eller vevanordning och inte är ett lekfordon.
2. En eldriven rullstol som förs av den åkande och är konstruerad för en hastighet av högst 15 kilometer i timmen.

[Lag (2001:559) om vägtrafikdefinitioner]

Definition 2 svarar givetvis inte på frågan om vad en cykel är (inte ens i lagens mening), utan upplyser om att en eldriven rullstol ska klassas som cykel, dvs. att allt som lagen föreskriver för cyklar också ska gälla för eldrivna rullstolar. Information av detta slag placeras med fördel utanför definitionskapitlet, gärna i ett eget kapitel om lagens tillämpningsområden. Syftet med en sådan omstrukturering skulle inte vara att tillfredsställa terminologens sinne för ordning, utan att göra lagen lättare att läsa och förstå, i och med att man håller isär olika typer av information.

Att ta med tillämpningsområden i definitionerna kan också leda till insnävningar, som gör definitionen svår att använda annat än just i det sammanhang då man läser texten:

vårdgivare

fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt bedriver hälso- och sjukvård eller ett laboratorium som mottar vävnadsprover från vårdgivare och som bevarar proverna i en biobank

[Lag (2002:297) om biobanker i hälso- och sjukvården m.m.]

export

utförsel från Sverige till ett område utanför Europeiska unionen

[Artskyddsförordning (2007:845)]

Syftet med definitionen av vårdgivare är här att poängtera att allt som i lagen gäller vårdgivare också gäller laboratorier. Men eftersom ett laboratorium inte är en vårdgivare "i verkligheten" blir informationen svår att tolka. Syftet med definitionen av export är att visa att vad den aktuella lagen föreskriver om export bara är tillämpligt på export från Sverige till ett icke EU-land.

Insnävningarna kan i sin tur också leda till inkonsekvenser mellan definitionerna i olika lagar, t.ex. på så vis att en annan lag som reglerar export mellan Sverige och vilket annat land som helst skulle få en annan definition av export.

Regel

Ibland innehåller definitionerna rena regler, dvs. sådant som borde skrivas in i lagens löpande text:

motorväg

En väg eller en vägsträcka som enligt en lokal trafikföreskrift skall vara motorväg och som är utmärkt med vägmärke för motorväg

[Förordning (2001:651) om vägtrafikdefinitioner]

Inte heller denna definition syftar till att tala om vad en motorväg är (nämligen en 'flerfältsväg med mittremsa, utan plankorsningar och med särskilt anordnade på- och avfarter'). I stället upplyser den om att lokala trafikföreskrifter ska peka ut vilka vägar som ska vara motorvägar och att motorvägar måste förseas med ett särskilt vägmärke.

Förutom att placeringen av regler i definitionerna gör lagen svårare att läsa och hitta i (vem letar efter regler i definitionstexten?), kan de liksom definitionerna med tillämpningsområdesinformation leda till insnävningar och inkonsekvenser mellan lagar:

arbetsgivare

den som betalar ut ersättning för arbete

arbetstagare

den som tar emot ersättning för arbete

[Skattebetalningslag (1997:483)]

arbetsgivare

den som enligt lagen (1991:1047) om sjuklön är skyldig att utge sjuklön till arbetstagare

arbetstagare

den som hos arbetsgivaren har rätt till sjuklön enligt lagen om sjuklön

[Lag (2004:1237) om särskild sjukförsäkringsavgift]

Definitionerna av arbetsgivare och arbetstagare i lagen om särskild sjukförsäkringsavgift säger ju att det är arbetsgivarens skyldighet att utge sjuklön – och arbetstagarens rättighet att få ut sjuklön. Denna information skulle bli mer tydlig om den placerades i lagens löpande text.

Terminologisk definition

Som nämndes ovan händer det också då och då att legaldefinitionerna faktiskt beskriver och avgränsar begreppet just på det sätt som terminologiska definitioner gör. Även om det finns en del att invända terminologiskt mot följande definitioner, kan man åtminstone i dem spåra hur närliggande begrepp hänger ihop (se figur 1). Dessutom beskriver definitionerna "verkligheten", inte en insnövad del av den, vilket gör att de är användbara även i sammanhang utanför den specifika lagtexten:

motorfordon

motordrivet fordon som ej är terrängmotorfordon och som är inrättat huvudsakligen för att självständigt användas för transport av gods eller personer

bil

motorfordon som är försett med tre eller flera hjul eller medar eller med band

Bilar indelas i personbilar, lastbilar och bussar.

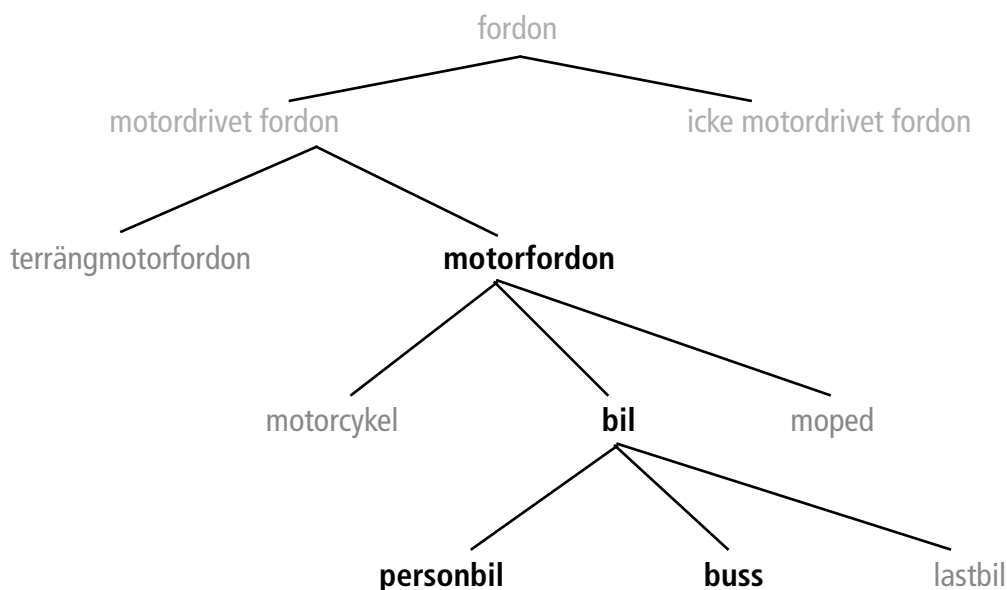
personbil

bil som är inrättad huvudsakligen för befordran av högst åtta personer utöver föraren

buss

bil som är inrättad för befordran av flera än åtta personer utöver föraren, även om bilen dessutom är inrättad för annat ändamål

[Lag (2001:559) om vägtrafikdefinitioner]

Figur 1: Begreppsdiagram som visar relationerna mellan begrepp. Jämför definitionerna ovan.

Ibland delar jag upp de terminologiska definitionerna i lagar i "beskrivande" och "bestämmande". Med beskrivande menar jag att definitionen beskriver ett begrepp som fanns innan lagen stiftades (på ett icke insnävande sätt). Med bestämmande menar jag att det är lagen som faktiskt bestämmer hur ett begrepp ska definieras i verkligheten, dvs. "lagen kom först". I realiteten kan det i varje enskilt fall vara svårt att avgöra vad som kom först, lagen eller begreppet, och det är heller inte nödvändigt. Däremot kan man använda indelningen som en del av argumentationen mot insnävningar etc. Om en legaldefinition ska beskriva något som redan finns, blir den bättre om den beskriver det på ett sätt som stämmer med verkligheten. Om lagen däremot har hela "bestämmanderätten" kring begreppet, kan man inte riktigt tala om insnävningar; då skapas ju snarast begreppet i definitionsögonblicket. Men även sådana definitioner bör lämnas fria från tillämpningsområden och regler – inte minst som nya begrepp kan komma att regleras i flera lagar i framtiden.

Goda ambitioner i EU – men vem lever upp till dem?

Det jag beskrivit i denna artikel är mina slutsatser utifrån ett terminologiskt perspektiv. Jag har inga djupare kunskaper i juridik och inte heller någon erfarenhet av att skriva juridiska texter. Därför är det skönt att få bekräftelse på att de insikter jag fått genom terminologisk textgranskning delas av författarna till *Europaparlamentets, rådets och kommissionens gemensamma praktiska handledning för personer som deltar i utformningen av lagtexter inom gemenskapens institutioner*. Här avråds från att ta med såväl tillämpningsområden som regler i legaldefinitioner, och man anger att termer i lagtexten ska användas i sin "vanliga betydelse", vilket kan tolkas som att alltför hårda insnävningar ska undvikas i definitionerna.

Handledningen innehåller en mängd andra kloka råd om terminologihantering i lagtext, och ur den synvinkeln borde den vara obligatorisk läsning för varje lagberedare. Synd bara att definitionerna i EU:s lagtexter inte ger sken av att vara författade av någon som läst handledningen ... Det är min övertygelse att vi skulle få mer lästlästa och mer lättillämpade lagtexter om den terminologiska medvetenheten fördes in i arbetet med legaldefinitionerna. Antar Finland denna klarspråksutmaning och blir EU:s första land att leva upp till ambitionerna?

 Helena Palm
Terminologicentrum TNC

Språkliga initiativ på Åland och i Sverige:

ETT NYTT SPRÅKRÅD SLÅR VAKT OM SVENSKAN PÅ ÅLAND

Ålands landskapsregering tillsatte i mars 2008 ett språkråd. Enligt språkrådets reglemente ska rådet följa utvecklingen och svara för en kontinuerlig information om Ålands status som enspråkigt svenskt landskap. Rådet ska behandla språkproblem med utgångspunkt i det svenska språkets ställning som officiellt språk i Finland (nationalspråk), språkbestämmelserna i Ålands självstyrelselag och i språklagen. Språkrådets verksamhet ska ha sin grund i landskapsregeringens beslut i språkfrågor och övervaka att den lagstiftning som rör Ålands språkliga status följs. Dessutom ska rådet initiera språkutredningar och ge förslag till åtgärder på basis av dem.

Till Ålands språkråds uppgiftsområden hör bl.a. också att

- allmänt följa den språkliga utvecklingen inom alla samhällssektorer,
- bevaka de språkliga relationerna mellan myndigheter på Åland och i riket,
- bevaka individers och medborgarorganisationers språkliga rättigheter och verksamhetsförutsättningar samt att granska språkpolitiska aspekter inom utbildningspolitiken, hälso- och sjukvården och övriga samhällsområden, samt
- att samverka med olika instanser utanför landskapet Åland.

Ålands Språkråd ska årligen ge en rapport till landskapsregeringen om sin verksamhet inklusive en utvärdering av svenska språkets ställning. Språkrådet är inte politiskt tillsatt, utan det består av sakkunniga. Rådets ordförande är rektor *Gyrid Högman* (gyrid.hogman@lyceum.ax) och dess vice ordförande är lagberedare *Olle Ekström*.

I SVERIGE SKA SVENSKAN VÄRNAS I LAG

I mars överlämnade Språklagsutredningen sitt betänkande *Värna språken – förslag till språklag* till Sveriges regering (SOU 2008:26, www.regeringen.se). I betänkandet konstateras inledningsvis att svenskan sedan lång tid är ett stabilt språk. Språksituationen i Sverige har emellertid, liksom i många andra länder, förändrats under senare år. Därmed har språksituationen blivit mer mångfasetterad och svenskans ställning är inte längre lika självklar som den tidigare varit.

Uppdrag och utgångspunkt

Språklagsutredningens uppdrag har varit att utarbeta ett förslag till språklag, där det svenska språkets ställning regleras. I uppdraget har vidare ingått att överväga om det bör införas bestämmelser om de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket i en språklag. Att belysa frågan om svenska språket i internationella sammanhang har också ingått i uppdraget.

Språklagen ska ge en tydlig signal om den vikt som svenska språket har. Däremot ska lagen inte behandla språkriktighetsfrågor eller språks användning inom olika områden, utöver den offentliga förvaltningen. Inte heller bör sanktioner knytas till lagen.

De mål som Sveriges riksdag har angett för den nationella språkpolitiken har varit utgångspunkt för utredningen. I betänkandet anges målen enligt följande:

- svenska språket ska vara huvudspråk i Sverige,
- svenskan ska vara ett komplett och samhällsbärande språk,
- den offentliga svenskan ska vara vårdad, enkel och begriplig, och
- alla ska ha rätt till språk: att utveckla och tillägna sig svenska språket, att utveckla och bruka det egna modersmålet och nationella minoritetsspråket och att få möjlighet att lära sig främmande språk.

Utredningens förslag är nu ute på remiss. Språklagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2009.

Språklagens syften

I språklagen för Sverige anges svenskans och andra språks ställning och användning i det svenska samhället. Bestämmelserna är utformade med sikte på att lagen ska värna både det svenska språket och den språkliga mångfalden i Sverige.

Språklagsutredningens digra betänkande är av stort intresse för oss i Finland. I betänkandet behandlas många aktuella teman ingående, bl.a. *språket i den offentliga förvaltningen, språkvård för den offentliga sektorn, språkanvändningen i offentlig verksamhet och i EU-arbetet samt globaliseringens effekter på språk*. Statsrådets svenska språknämnd återkommer senare i informationsbladet *Språkråd* med en närmare analys av språklagsprojektet.

OBS! Vid höstens Svensk-finska översättarseminarium i Saltsjöbaden presenteras språklagsutredningen den 11 september av utredaren, f.d. regeringsrådet *Bengt-Åke Nilsson*.

 Sunna Vennström
Statsrådets translatorsbyrå

KONTAKTINFORMATION

Frågor och initiativ till Statsrådets svenska språknämnd kan sändas per e-post, fax eller post till nämndens sekreterare på någon av följande adresser:

E-postadress: spraknamnden@vnk.fi

Fax: (09) 1602 4010

Postadress: Statsrådets svenska språknämnd

Statsrådets translatorsbyrå

PB 23, 00023 STATSRÅDET

I principiella frågor som gäller svenskt lag- och förvaltningspråk i Finland kan nämnden även konsulteras muntligen via sekreteraren, tfn (09) 1602 2113.

Prenumerationer på Språkråd, adressändringar och annulleringar:

per e-post, fax eller post. Se adresserna ovan.

Språkråd distribueras i tryckt form per post och i pdf-format per e-post. Språkråd sänds gratis till beställaren.

In memoriam

P.E. von Bonsdorff

Per Erik von Bonsdorff, bland vänner och kolleger känd som Pärre, gick ur tiden den 10 april. Han föddes den 20 januari 1926, gick i skola i "Broban" (Läroverket för gossar och flickor), avlade högre rättsexamen 1948 och juris licentiatexamen 1952.

Efter att ha varit assistent vid universitetet, arbetat vid försäkringsdomstolen och varit chef för juridiska byrån vid Folkpensionsanstaltens sekretariat fick Pärre redan 1969 sin första anställning vid justitieministeriets granskningsbyrå. Han blev fast anställd som lagstiftningsråd 1972 och stannade på den posten ända till pensioneringen 1992. Vid sidan om den tjänstgjorde han 1975–1992 som sekreterare för riksdagens justeringsmän.

Pärres intresse för språkvård kom att prägla största delen av hans yrkesverksamma liv. Han var en skicklig översättare och har översatt domar, juridiska artiklar och böcker, bl.a. Simo Zittings "Lärobok i sakrätt". Jag blev personligen bekant med Pärre 1980 när jag anställdes som redaktionssekreterare för Juridiska Föreningens tidskrift (JFT). Pärre var då huvudredaktör och lade ner både tid och möda på att rätta språket i de artiklar som skulle publiceras. Redan då imponerades jag av hans energi och uthållighet när det gällde att rensa ogräs. Ett par år senare kom Pärre att bli något av en läromästare för mig på justitieministeriet. Där lärde han ut mycket av det som inte rymdes inom universitetsundervisningen och öppnade ögonen för hur krångelspråk kan göras mer begripligt.

Pärre var en eldsjäl i statsrådets svenska språknämnd och en drivande kraft i "Svenska handboksarbetsgruppen (SHAG)". "Kom, så shaggar vi" brukade han säga och resultatet blev prototypen till handboken "Svenskt lagspråk i Finland (SLAF)", som såg dagens ljus 1986. Mycket av det som än i dag står i SLAF härstammar från Pärre. Ett viktigt bidrag är också hans artikel "Om det svenska lagspråket i Finland" (JFT 1984, s. 402–423).

Pärre tog som sin livsuppgift att reformera och modernisera lagspråket – en uppgift som han skötte både på ministeriet och i riksdagen. Det arbetet hann han slutföra innan EES- och EU-medlemskapet blev aktuellt och det var med viss lättnad han vid sin pensionering konstaterade: "Efter mig syndafloden".

Vi som upplevde Pärre tyckte kanske ibland att hans nit var något överdrivet. Men vi har all orsak att hedra hans minne och vara tacksamma för den väg som han röjde – långt innan "klarspråk" eller "bättre lagstiftning" hade blivit begrepp.

Sten Palmgren

STATSRÅDETS KANSLI